

“Напачатку было Слова...” – наша жыццё пачынаецца са слова і кнігі: з матуліных песень, чарадзейных казак, “Азбукі” і прыгодніцкіх твораў, прачытаных нам бацькамі, а потым і самастойна. Усё жыццё кнігі – нашы верныя суразмоўцы, спадарожнікі і адданыя сябры. Так, Васіль Быкаў, згадваючы дзяцінства, пісаў, што кніжны свет – той свет, дзе і адбывалася першае душэўнае фарміраванне, – ужо з ранніх гадоў зрабіўся не менш значным за свет рэальны. А Янка Брыль гаварыў: “Калі я чытаю добрую кнігу, не папракайце мяне ў гультайстве. Не хочаце прызнаць, што я працую, дык думайце, што я малюся – Слову”.

Кнізе і роднаму слову прысвечана новая рубрыка “Напачатку была кніга...”, дзе мы будзем змяшчаць адказы на нашу імправізаную анкету вядомых дзеячаў беларускай культуры. Распацаць рубрыку пагадзіўся сталы аўтар, даўні сябра часопіса і сёлетні юбіляр Іван Саверчанка.

ПРАФЕСАР ІВАН САВЕРЧАНКА: “ДОБРЫ ПАЧАТАК – ПАЛОВА ПЕРАМОГІ!”

♦ “Мой дом там, дзе мая бібліятэка”, – вядомае выслоўе мысляра-гуманіста эпохі Адраджэння Эразма Ратэрдамскага. Ці блізкае Вам гэтае выказванне?

Вялікую ролю ў маім жыцці адыграла сельская бібліятэка, якую я часта наведваў падчас навучання ў школе. Потым, калі вучыўся на філалагічным факультэце Магілёўскага ўніверсітэта імя А. Куляшова, шмат часу правёў у абласной бібліятэцы, а таксама ў чытальнай зале ўніверсітэта, дзе зберагаліся цікавыя навуковыя працы па літаратуразнаўстве і гуманітарных навуках. Кандыдацкая і доктарская дысертацыі пісаліся ў залах Нацыянальнай бібліятэкі і Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа. Мінская гарадская бібліятэка імя А. Пушкіна гэтаксама заўжды прываблівала мяне, бо там захоўваецца вялікі кнігазбор амерыканскай і англійскай літаратур, а таксама мноства цікавых кніг па сацыяльных і грамадскіх дысцыплінах.

♦ *Першая ў жыцці кніга. Любімыя аўтары ў дзяцінстве, маладосці і цяпер. Яркі ўспамін, звязаны з кнігай. Творы, да якіх час ад часу хоцацца вярнуцца.*

У юнацкія гады надзвычай любіў рускую класіку. З асаюдаі чытаў Льва Талстога, Фёдора Дастаеўскага, Івана Тургенева, Антона Чэхава. Ведаў на памяць сотні вершаў і паэм – Аляксандра Блока, Сяргея Ясеніна, Міхаіла Лермантава, Аляксандра Пушкіна.

Потым, падчас навучання на філалагічным аддзяленні Магілёўскага ўніверсітэта, захапіўся гісторыяй філасофіі, чытаў Платона і Арыстоцеля, Аўгустіна Аўрэлія і Фаму Аквінскага, Мікалая Кузанскага і Эразма Ратэрдамскага. Дагэтуль маю ў асабістай бібліятэцы мноства тамоў з серыі “Філасофская спадчына”.

Цяпер чытаю пераважна творы беларускіх пісьменнікаў: Васіля Шыркі, Віктара Праўдзіна, Анатоля Казлова, Георгія Марчука, Уладзіміра Саламахі. У Беларусі сфарміравалася добрая катэгорыя творцаў, якія ўзбагачаюць сучасную літаратуру, робяць яе цікавай і прывабнай.

♦ *Літаратары або гістарычныя асобы, якія найбольш паўплывалі, чый прыклад жыцця захапляе.*

Класікі беларускай літаратуры: Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч і Францішак Багушэвіч, Янка Купала і Якуб Колас, Максім Гарэцкі і Вацлаў Ластоўскі, Кузьма Чорны і Іван Чыгрынаў. Менавіта яны з’яўляюцца для мяне ўзорам самаадданага служэння літаратуры і роднаму слову. А паколькі мае захапленні гісторыяй выліліся ў напісанне гістарычных аповесцей, хронік і эсэ, то магу назваць некалькі выдатных постацей мінулага, асоб, якія заслужваюць агульнанацыянальнага ўшанавання – гэта полацкія валадары Рагвалод і Усяслаў Чарадзей, вялікія князі Міндоўт і Трайдзень, Вітаўт Вялікі і Казімір Ягайлавіч, беларускія магнаты Астафей Валовіч і Леў Сапега.

♦ *Калі б надарылася такая магчымасць, з кім з літаратараў або гістарычных асоб мінулага хацелі б сустрэцца?*

Асабліва вялікае ўздзеянне на мяне аказаў Георгій Пляханаў – расійскі філосаф і публіцыст. Поўны збор яго твораў дагэтуль зберагаецца ў маёй асабістай бібліятэцы. Набыў яго яшчэ студэнтам у букніністычнай краме, шматкроць звяртаўся да яго і кожны раз знаходзіў для сябе нешта новае, важнае і карыснае.

♦ *Беларуская кніга як універсум нацыянальнай культуры.*

Калі ўжо казаць пра ўласную бібліятэку, то значную яе частку складаюць кнігі па беларус-



кай фалькларыстыцы і выданні шматтомнага збору беларускай народнай творчасці. Звяртаюся да іх даволі часта. Ахвотна чытаю легенды і паданні, народныя замовы і чарадзейныя казкі. Многія з іх, як добра вядома спецыялістам, створаны ў дагістарычныя часы, яшчэ да прыняцця хрысціянства. У творах фальклору зафіксаваны старадаўнія вераванні і адлюстраваны народны погляд на жыццё і свет. Дарэчы, фальклор служыць грунтоўным і неаспрэчным доказам таго, што беларусы з’яўляюцца самастойным і самабытным этнасам, які мае шматвяковую гісторыю і ўласны менталітэт.

♦ *Якімі ўласнымі даследаваннямі найперш гарыцеся?*

Да ліку маіх найбуйнейшых філалагічных даследаванняў належыць фундаментальная навуковая манаграфія “Паэтыка і семіётыка публіцыстычнай літаратуры Беларусі XVI–XVII стст.” (2012). У ёй упершыню ў гуманітарнай навуцы раскрыта багатая інтэлектуальная культура Беларусі, выяўлена літаратурная і мастацка-эстэтычная каштоўнасць публіцыстычнай спадчыны выдатных майстроў мастацкага слова эпохі Рэнэсансу і барока, вызначаны творчы метады бліскучых пісьменнікаў-інтэлектуалаў – Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Стафана і Лаўрэнція Зізаніяў, Льва Сапегі, Іпація Пацея, Лявонція Карповіча, Мясцця Смятрыцкага, Іасафата Кунцэвіча, Іосіфа Вельяміна-Руцкага, Андрэя Мужылоўскага, Афанасія Філіповіча, Сільвестра Косава, Кірылы Транквіліёна-Стаўравецкага. Асветлена жанравая шматстайнасць нацыянальнай публіцыстыкі XVI–XVII стст., паказаны галоўныя семантычныя дамінанты і прынцыпы структурна-кампазіцыйнай будовы публіцыстычных твораў, устаноўлена спецыфіка выкарыстання базавых мастацка-выяўленчых мікраэлементаў у творчасці таленавітых пісьменнікаў-публіцыстаў. У працы зроблена навукова-карэктная класіфікацыя помнікаў публіцыстычнай літаратуры Беларусі XVI–XVII стст. паводле родава-жанравай прыналежнасці. Устаноўлена і ўсебакова абгрунтавана палажэнне пра тое, што старабеларуская публіцыстычная літаратура XVI–XVII стст. (рэлігійная і свецкая) уключала 12 асноўных жанравых комплексаў, сярод

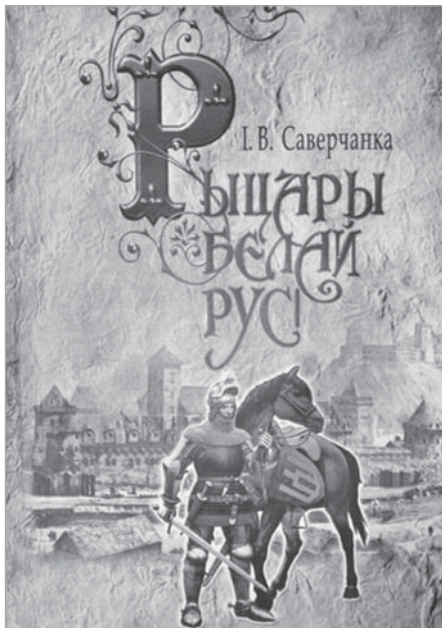
Іван Васільевіч Саверчанка (нар. 2 красавіка 1962 г., вёска Маліноўка Касцюковіцкага раёна) – літаратуразнаўца, гісторык, палітолаг, доктар філалагічных навук, прафесар. Скончыў Магілёўскі педагагічны інстытут (1983), аспірантуру Інстытута літаратуры Акадэміі навук Беларусі (1987). З 2016 г. – дырэктар філіяла “Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы” Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.



якіх: палемічныя трактаты (“адказы”, “аспрэчаны”, “абароны”, “апалогіі”, “пярэчаны”, “пасланы”, “эпістолы” і “водпісы”); аналітычныя творы (“навукі”, “вучэнні”, “фундаменты”, “гутаркі”, “размовы”, “дыялогі”, “разважаны”, “філасофіі”, “вызнаны”, “сімвалы”, “тэзісы” і “артыкулы”); экзегетычныя творы (“глуначэнні”, “прыпіскі”, “надпісы” да раздзелаў біблейных кніг); урачыстыя словы і казанні; катэхізісы, дыдакалі і павучаны; сінкрэтычна-эпічныя творы (“апісаны”, “рэляцыі”, “адпіскі”, “сінопсісы”); казанні на пахаваннях; адозвы, перасцярогі, звароты і заявы; пратэстацыі і суплікі; прамовы і словы на соймах, трыбуналах, саборах, дыпламатычных раўндах; прадмовы, пасляслоўі і прысвячэнні; сатырычныя лісты, псеўдаказаны, псеўдапрамовы і псеўдаграматы. Доказна пацверджана, што шматстайнасць жанравых форм – паказчык шырокага дыяпазону эстэтычных густаў майстроў публіцыстычнага слова, адзнака іх высокай мастацкай культуры.

Этапнае маё выданне – “Шэдэўры пісьменства і літаратуры Беларусі X–XVII стагоддзяў” (2016). У кнізе ў перакладах на сучасную беларускую мову змешчаны найбольш каштоўныя помнікі беларускага прыгожага пісьменства і літаратуры X–XVII стст.: летапісныя аповесці, навелы, хронікі, дзённікі, палемічныя трактаты, сатырычныя і гумарыстычныя творы, пасольскія дзённікі, помнікі свецкай і духоўнай паэзіі. Анталогія ўключае найбольш каштоўныя ў мастацкіх адносінах творы Кірылы Тураўскага, ігумена Данііла, Кліма Смаляціча, Грыгорыя Цамблака, Францыска Скарыны, Стафана Збаражскага, Сымона Буднага, Міхаіла Гарабурды, Філона Кміты-Чарнабыльскага, Васіля Цяпінскага, Льва





Вокладка новай кнігі “Рыцары Беларусі” Івана Саверчанкі.

Сапегі, Андрэя Рымшы, Лаўрэнція Зізанія, Іпація Пацея, Станіслава Боршы, Іосіфа Будзілы, Мялеця Сматырыцкага, Кірылы Транквіліёна-Стаўравецкага, Афанасія Філіповіча, Феадосія Баравіка і Сімяона Полацкага. У кнігу ўвайшлі ўнікальныя ананімныя помнікі X–XVII стст.: “Аповесць жыцця і смерці Ефрасінні Полацкай”, “Цуды святога Мікалая ў Лукомлі”, “Баркулабаўская хроніка”, “Аповесць пра пакуты і смерць айца Афанасія Філіповіча”. Дзякуючы гэтаму ўнікальнаму выданню навуковая і творчая грамадскасць краіны атрымала ўяўленне пра багатую пісьмовую і літаратурную спадчыну беларускага народа. Шырокія колы чытачоў змаглі глыбей пазнаёміцца з найважнейшымі творчымі здабыткамі майстроў слова старажытнага часу, мастацка-эстэтычнымі эпохамі, галоўнымі жанравымі формамі і тыпамі стыляў.

Найбольш каштоўная для мяне апошняя навукова-папулярная кніга: “Рыцары Беларусі” (2022). На яе старонках у даступнай форме выкладзена новая канцэпцыя этнагенезу беларусаў, на шматлікіх прыкладах аргументавана даказана, што беларуская народнасць паўстала ў XIV ст. на грунце 12 славянскіх плямёнаў. Вызначана ключавая роля беларусаў у супрацьстаянні наступу крыжакоў на адвечныя славянскія землі, а таксама падкрэслены дзейсны ўдзел беларускіх ваяроў у вызваленні ўсходнеславянскіх абшараў ад качавых плямён і мангола-татар. У творах узноўлены найважнейшыя сечы і баі нашых продкаў з агрэсарамі.

♦ *Ці магчымае жыццё без роднага слова?*

З родным словам чалавек нараджаецца, ідзе па жыцці, шануе яго і абагаўляе. Для творча-

га чалавека – слова з’яўляецца галоўным і вызначальным інструментам працы, дапамагае яму рэалізаваць задумы і планы. Вельмі важна, каб не толькі беларускія пісьменнікі і літаратуразнаўцы шанавалі роднае слова, але і прадстаўнікі іншых навуковых сфер – гісторыкі і культуролагі, філосафы і мовазнаўцы, эканамісты і сацыёлагі. Добра, калі нашы медыкі і біёлагі, матэматыкі і фізікі, хімікі і аграрыі будуць пісаць уласныя навуковыя манаграфіі і артыкулы на беларускай літаратурнай мове, што несумненна паспрыяе яе развіццю і росту аўтарытэту ў грамадстве.

♦ *Паняцце Радзімы – ці толькі гэта паняцце геаграфічнай прасторы?*

Адчуванне прыналежнасці да беларускай нацыі і беларускае грамадзянства – важныя чыннікі майго камфортнага самапачування. Росквіт Бацькаўшчыны, развіццё нацыянальнай культуры ва ўсіх яе вымярэннях, дабрабыт людзей, шчаслівая будучыня дзяцей – вось аб чым думаецца і пра што хочацца марыць.

♦ *Як разумееце шчасце і шчаслівы лёс?*

У кожнага чалавека сваё разуменне шчасця і шчаслівага лёсу. Мне пашчасціла нарадзіцца ў добры час, жыць і працаваць сярод добрых людзей. Навуковае і пісьменніцкае асяроддзе аказалася вельмі прыдатным для рэалізацыі маіх здольнасцей, увасаблення творчых задумаў і здзяйснення жыццёвых мараў.

♦ *Выбіраючы паміж мінулым, сённяшнім і будучым, які час абралі б для жыцця?*

Перыяд здабыцця незалежнасці краіны і ўмацавання яе палітычнага і духоўна-культурнага суверэнітэту мне ўяўляецца найбольш важным і цікавым. Праца на карысць Беларусі – найвялікшая ўзнагарода і гонар! Ва ўсіх маіх даследаваннях і творчых працах галоўны акцэнт зроблены якраз на асвятленні здабыткаў беларускага народа на працягу яго тысячагадовай гісторыі. Народ, які мае вялікую гісторыю і культуру, заслугоўвае прызнання ў свеце і мае поўнае права на годную будучыню!

♦ *Пра што няздзейсненае шкадуеце? Што маеце намер яшчэ зрабіць, даследаваць, пра што напісаць?*

У найбліжэйшых планах – больш актыўна спрыяць моладзі, ажыццяўляць падрыхтоўку кадрў вышэйшай кваліфікацыі, дапамагаць новым пакаленням даследчыкаў у напісанні манаграфій, кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый. Маю некалькі асабістых навуковых і творчых праектаў, над якімі старанна працую і якія спадзяюся як найхутчэй увасобіць у жыццё.

♦ *Любімае выслоўе.*

Добры пачатак – палова перамогі!

